

רבי שמואל בר נחמן: הדבר הזה שפט עתניאל בן קנו לפני הקב"ה, אמר לפניו: רבוץ העולם, כך הבטחת את משה, בין עושין רצונך בין לא עושין רצונך אתה גואלם, שנאמר ⁸ 'ותהי עליו רוח ה' וישפוט את ישראל'. לכך כתיב 'כי ידעתי את מכאוביו'; אף-על-פי-כן אני גואלם". ואמנם, ה' הודה לעתניאל והושיע על ידו את ישראל מיד מלך ארם, למרות שבדורו עשה ישראל את הרע בעיני ה'.

ארץ ישראל נועדה להיות המולדת המקודשת לכל בני האומה, ולכל בן-ישראל יש הזכות והמצווה להיות מבניה-בוגיה. רב חייא הגדול, נמנה עם התנאים ⁹. ר' שמעון בן לקיש העיד עליו ¹⁰, שכאשר נשתכחה תורה מישראל, עלו רב חייא ובניו ויסדוה. ורבי יהודה הנשיא, כשראה את מעשיו הכבירים של רב חייא, קרא בהתפעלות: "כמה גדולים מעשי חייא!" ועל שאלתו של בנו, רבי שמעון, האם מעשיו גדולים אפילו ממעשי אביו הנשיא, ענה רבנו הקדוש: "כן!" ¹¹ ורבי-חייא-רבה זה, הורה לעודד אפילו את פושעי ישראל להתיישב בארץ-ישראל, לשמרה ולבנותה: "תני רב חייא ¹²: 'בית ישראל יושבים על אדמתם ויטמאו אותה' ¹³; אמר הקדוש ברוך הוא: הלואי יהוון בני עמי בארץ ישראל, אף על פי שמטמאים אותה".

רבי עובדיה ספורנו ¹⁴ אומר על "שיר המעלות בשוב ה' את שיבת ציון": "בזה המזמור התפלל המשורר, שיזכו להיות בקיבוץ גלויות גם בלתי ראויים לזה. ובאמת הגדיל ה' לעשות עם אלה שהיו בעינינו בלתי נחשבים, ובאמת הגדיל ה' לעשות עמנו בלתי ראויים, ובזה היינו שמחים, כי נקווה שיגביר עלינו חסדו יום יום".

ר' אברהם אזולאי ¹⁵ החשיב את זכות ישיבת הארץ עד כדי כך, שסבר, כי מן הנמנע הוא שחוטאים ישבו בארץ ישראל ויטמאו אותה, היות "וכל הדר בארץ ישראל נקרא צדיק, הגם שהוא איגנו צדיק כפי הנראה לעינינו. כי אם לא היה צדיק, היתה הארץ מקיאו, וכיון שהארץ אינה מקיאו בהכרח הוא שנקרא צדיק, ואף שהוא בחזקת רשע".

8 שופטים, ג', י'.

9 ב"מ, ה'.

10 סוכה, כ'.

11 כתובות, ק"ג.

12 ילקוט שמעוני, איכה, סימן תתרח.

13 יחזקאל, ל"ז, י"ז.

14 בפירושו להילים, פרק קכ"ו.

15 בספרו "חסד לאברהם", נהר י"ב.

שמעון פדרבוש

אמנם על ידי תורה ומעשים טובים אפשר להחיש את הגאולה, אבל בעיתה היא תבוא אף לדור שאינו זכאי. ואמר רבי אלכסנדר: "רבי יהושע בן לוי רמי¹⁶: כתיב 'בעיתה' וכתוב 'אחישנה'; זכו — אחישנה (את הגאולה) לא זכו — בעיתה". ורבי יוחנן¹⁷ אמר, כי בן דוד יבוא גם לדור שכולו חייב בנתיבות השלום של חכמינו הקדמונים, הלך גם צדיק דורנו בעל ה"חפץ חיים" בספרו "שמירת הלשון"¹⁸, הוא מזהיר מפירוד הלבבות, שהוא מקור כל פורענות האומה, ותוצאותיו תמורות מתוצאות כל חטא אחר. הוא כותב: "אמרו חז"ל, בשלושה מקומות ויתר הקב"ה על עבודה זרה ולא ויתר על מחלוקת: ראשונה — בימי דור אנוש, בו התחילו לעבוד עבודה זרה, שנאמר¹⁹: 'אז הוחל לקרא בשם ה'. ולפי שהיה ביניהם שהיו גוולים וחומסים זה לזה, לא ויתר להם, שנאמר: 'כי מלאה הארץ חמס'. שניה — בדור המדבר, כשבאו ישראל לידי מעשה העגל, מחל להם הקב"ה, אבל כשהיו באים למחלוקת לא ויתר להם הקב"ה... שלישית — פסלו של מיכה; מתוך שהיה שלום ביניהם, ניתן להם ארכא, שנאמר²⁰: 'זיקמו להם בני דן את הפסל, ויהונתן בן גרשם בן מגשה, הוא ובניו, היו כוהנים לשבט הדני עד יום גלות הארץ'. אבל כשנחלקו השבטים על שבטי יהודה ובנימין ולא היה ביניהם שלום, נעשו אלו פורענות לאלו... למדנו מזה, שבעלי המחלוקת נעשו כלי משחית אלו לאלו".

לבותינו מסרו, איפוא, סימן זה בדינו: המגמה לפלג את העם ולהפריש מן הציבור בארץ ובחוץ-לארץ, את "הבלתי-ראויים" — אין לה יסוד בתורת-אמת.

ג

אהבת ישראל והציבור החילוני

מהי עמדת יהדות התורה כלפי הציבור החילוני, הפורק מעליו עול תורה ומצוות? האם נכונה תפיסת הכת הקיצונית, שהמחנה הדתי מצווה ועומד מסיני לצאת למלחמת תנופה נגדו, לשנאו ולהשניאו ולהימנע מכל שיתוף-פעולה איתו? או שמא תורנו תורת-ישראל, לראות בחוטאים אחים אמללים,

16 סנהדרין, צ"ח.

17 שם.

18 שער הזכירה, פט"ו.

19 בראשית, ד', כ"ו.

20 שופטים, י"ח.

התלכדות לאומית והתבדלות רעיונית

שעקב סיבות הנסתרות לרוב מעיני המסתכל החיצוני, לא נגה עליהם אור האמונה ולא עצרו כוח מוסרי להתגבר על מניעים טמירים, שהביאום לתעות בדרכם בתיים? שמא בצטווינו לרחם ולחמול על עוברי עבירה כעל בני אדם מסכנים, שכן לפי חז"ל, אין אדם חוטא אלא אם כן נכנסה בו רוח-שטות, ומכיוון שנכשלו ונפלו, שומה עלינו להקיםם ולקרבם בעבותות אהבה ואחוה?

נראה מה בפי תופשי-התורה ומפרשיה המוסמכים, שבשמם מתיימרים לדבר מטיפי שיטת ההתבדלות הדתית. רובם מצדיקים את דרכם בטענה, שהם יוצאים בעקבות נביאי-ישראל, שהיו אנשי ריב ומדון והתריעו נגד פושעי ישראל לפני קהל ועדה. אולם, האם היתה רוח חכמי-ישראל נוחה ממעשי נביאי-הזעם האלה? גדולי התורה הקדמונים שללו את השיטה הזאת, ולא גרתעו מלמתוח ביקורת נמרצת על נביאי-ישראל, המקודשים באומה, בשל דבריהם הקשים נגד חוטאי עמם.

שלושת אבות הנבואה הנערצים ביותר — משה, אליהו וישעיהו — שקלו למטרפסיהם על שהרהיבו עוז לשפוך חמתם על העם בשעת קלקלתו, ולא גילגלו את רחמיהם על אחים מרודים. את ביקורתם הלבישו חכמינו כדרכם בלבוש אגדה מופלאה: "אמר לו הקב"ה (לישעיהו): על שאמרת 'כי איש טמא-שפתים אנכי' שרא לך, שאתה שליט על עצמך. שמא בבני היית שליט, שאמרת 'ובתוך עם טמא שפתים אנכי יושב'? מיד נטל את שלו, שנאמר: 'ועף אלי אחד מן הרפים ובידו רצפה'. ובידו גחלת אין כתוב כאן, אלא 'רצפה'. מהי רצפה? אמר רב שמואל בר נחמני: 'רצץ פה, שאמר דילטוריה על בני. וכן הוא אומר: 'אל גינת אגוז ירדתי', האגוז הזה חלק, מי שאינו אומן לעלות בו-מיד הוא נופל, שצריך לשמור שלא יפול ממנו. כך כל מי שמנוהג שררה צריך ליוהר, שלא יטול את שלו מתחת ידיהם, כגון משה וישעיהו ואליהו. משה אמר: 'שמעו נא המורים',¹ לכן נאמר לו: 'לא תביא את הקהל הזה'. אליהו אמר: 'כי עזבו בריחך בני-ישראל',² לכן נאמר לו: 'את אלישע בן שפט תמשח לנביא תחתיך'. ישעיהו אמר: 'ובתוך עם טמא שפתים אנכי יושב', לכן נאמר לו: 'ובידו רצפה'... כיון שראה ישעיהו כן, התחיל מצדיק את ישראל ומלמד עליהם סניגוריה. מה הוא אומר בסוף

- 1 ילקוט-שמעוני, ישעיהו ר'.
- 2 שיר השירים ר', י"א.
- 3 במדבר כ', י'.
- 4 מלכים-א', י"ט, י'.

נבואתו? 'ה' אלוקים נתן לי לשון למודים' — לימדני ללמד עליהם סניגוריה".
בדומה לזה, דברי התנא הגדול רבי שמעון בן יוחאי, שאמר כי הקב"ה העיר למוסר את אוזנו של הנביא הושע על "שהלשין על ישראל", אף שהתכוון בדבריו לעורר את העם לתשובה. וכך מסר רבי יוחנן בשם רבי שמעון בן יוחאי⁵: "מאי דכתיב 'אל תלשן עבד אל אדוניו, פן יקללך ואשמת', וכתיב (שם י"א) 'דור אביו יקלל ואת אמו לא יברך', משום דאביו יקלל, ואת אמו לא יברך, אל תלשן? אלא אפילו דור שאביו יקלל ואת אמו לא יברך, אל תלשן עבד אל אדוניו. מנלן? מהושע" (רש"י: שנתפרס על שהלשין על ישראל, ואף על פי שחטא).

וקדם לזה נאמר שם: לאחר שנולדו לו שני בנים ובת אחת, אמר לו הקב"ה, להושע: 'לא היה לך ללמוד ממשה רבך? שכיון שדברתי עמו, פירש מן האשה, אף אתה בדול עצמך ממנה'. אמר לו: 'רבונו של עולם, יש לי בנים ממנה, ואין אני יכול להוציאה ולא לגרשה'. אמר לו הקב"ה: 'ומה אתה, שאשתיך זוגה ובניך בני-זוננים, ואין אתה יודע אם שלך הם אם של אחרים הם — כך, ישראל, שהם בני בחוני, בני אברהם יצחק ויעקב, אחד מארבעה קנינין שקניתי בעולמי... ואתה אמרת: העבירם באומה אחרת? כיון שידע שחטא, עמד לבקש רחמים על עצמו. אמר לו הקב"ה: 'עד שאתה מבקש רחמים על עצמך, בקש רחמים על ישראל, שגזרתי עליהם שלוש גזירות בעבורך'. עמד וביקש רחמים וביטל גזירה, והתחיל לברכה, שנאמר: 'והיה מספר בני ישראל כחול הים... והיה במקום אשר יאמר להם, לא עמי אתם, יאמר להם בני אל חי... וזרעתיה לי בארץ, ורחמתי את לא רוחמה, ואמרתי ללא עמי — עמי אתה'".

ההשקפה הזאת, שלא להרחיק את עוזבי התורה אלא לבקש רחמים עליהם, היתה רווחת בתלמוד ובספרות הדתית שאחריה. וכן דרשו בתלמוד⁶ על הכתוב "ולפושעים יפגיע"⁷ — שביקש רחמים על פושעי ישראל שיחזרו בתשובה". וידועים דברי ברוריה לרבי מאיר בעלה, שאל יעניש אנשי בליעל, משום שנאמר ייתמו חטאים ולא ייתמו הוטאים, ושיבקש רחמים עליהם שיחזרו בתשובה.

5	פסחים פ"ו.
6	משלי ל', י.
7	הושע ב', א', כ'.
8	טוטה י"ד.
9	ישעיה נ"ג, י"ב.

התלכדות לאומית והתבדלות רעיונית

חז"ל אף הורו, שמן הנכון להתפלל גם על לא־יהודים הנבוכים בדרכי האמונה, שה' יאיר את עיניהם להכיר בטעותם. ולזה אמרו¹⁰: "הרואה עבודה זרה מה הוא אומר? ... והשיב לב עובדיה לעבדך בלב שלם", ובוהר¹¹ מובא בשם רבי, שאסור לאדם להתפלל על הרשעים שיסתלקו מן העולם, שאילו סילקו הקב"ה לתרח מן העולם כשהיה עובד עבודה זרה, לא היה אברהם אבינו בא לעולם, ולא המלך דוד והמלך המשיח, והתורה לא ניתנה, וכל אותם הצדיקים והחסידים לא היו בעולם.

הרמב"ם¹² קבע להלכה, שמצווה לאהוב גם את עוברי עבירה, אם הם מאמינים בעיקרי היהדות, ואלה דבריו: "וכאשר יאמין האדם אלה היסודות כולם ונתברר בה אמונתו בהם, הוא נכנס בכלל ישראל; ומצווה לאהבו ולרחם עליו ולנהוג עמו בכל מה שציווה השי"ת איש לחברו מן האהבה והאחוה, ואפילו עשה מה שיכול מן העבירות, מחמת התאוה והתגברות הטבע הגרוע".

בהתאם לזה פוסק הרמב"ם¹³, כי חובה עלינו לשמור על נפשות הרשעים כמו על הצדיקים. זאת אומרת, שבשעת-מלחמה מצויים שלומי-אמוני-ישראל לסכן גפשמ ולהגן על הציבור החילוני כמו על הדתי. דבר זה יוצא מן ההנחה הכללית שהנביא הרמב"ם שם: "והתורה הקפידה על נפשות ישראל, בין רשעים בין צדיקים, מאחר שהם נילווים אל ה' ומאמינים בעיקר הדת". הרמ"ה מסיק, בצדק, את ההנחה הזאת מן התלמוד¹⁴, המורה, שגם למחוייבי מיתת בית-דין בוררים מיתה יפה וקלה, מפני שהתורה אמרה "ואהבת לרעך כמוך". ומכאן שגם הפושע שנתחייב מיתה, נכלל במצוות אהבת הרע, אף שהתורה קראתו רשע: "אשר הוא רשע למות"¹⁵. לפי דעת המהרש"א¹⁶, בכל מקום שנאמר בתורה "אחיך", הכוונה גם לבן-ישראל עובר עבירות, שאיננו בתורה ובמצוות. נמצא שאוהרת התורה¹⁷ "לא תשנא את אחיך בלבבך", כוללת גם את החוטא.

10 רות-רבה, ראש פ"ג.

11 פרשת וירא.

12 פירוש המשניות סנהדרין, פרק חלק, יסוד י"ג.

13 הידי-החזקה, סוף הלכות רוצח.

14 סנהדרין ג"ב.

15 במדבר ל"ה, ל"א.

16 בבא מציעא ג"ט.

17 ויקרא י"ט, י"ז.

שמעון פרבוש

רבי מאיר שמחה, הגאון מדווינסק¹⁸, מיישב בזה שינוי לשון בשני כתובים בתורה. בפרשת משפטים כתוב: "כי תראה חמור שונאך", ואילו בפרשת תצא נאמר באותה מצוה (לעזור לחמור הזולת הרובץ תחת משאו): "כי תראה חמור אחיך". אמר ר' מאיר שמחה, שפרשת משפטים נאמרה לפני חטא העגל, ואז יכול היה אדם לשנוא את חברו החוטא; אבל הנאמר בפרשת תצא, היה כבר אחרי מעשה העגל, ואז לא היתה כל רשות לאדם מישראל לשנוא את חברו, כי "רק לנקיים מכל שמץ חטא ועוון אמרו שמצווה לשנוא את עוברי עבירה". מזה אפשר להסיק, שמאחר שאין אדם שלא יחטא, לעולם אסור לאיש לשנוא את החוטא.

מעין זה ציווה רבי יעקב מליסא, בעל "חיות-דעת"¹⁹ לבניו: "מה מאד הזהירו מלדבר על אדם שום רע, אף אם עושה מעשה זמרי, כי הלא נפשכם יודעת מאד, כי גם בכם יש דברים רעים, ואולי שקול יותר הרע שבכם מהרע שבו, ואיך יימלא לבכם לדבר רע על חברכם?".

כל האזהרות האלה, שלא לדחות את החוטא בשתי ידים ולהתאמץ למצוא צד זכות בכל אדם. כלולות כבר במשנת חכמינו הקדומים, שהורו²⁰: "הווי דן את כל האדם לכף זכות".

ההנחה, שאהבת הבריות מביאה גם את האדם הכושל לידי הירהורי תשובה ולשיפור מידותיו, ואילו קנאות צרה ואי-סובלנות גורמות למשטמה הדדית המשרישה את החוטא בחטאו, הלכה והתעמקה והתרחבה, והיתה לאחת מאבני-הפינה בתורת החסידות.

מחוללי תורת החסידות חדרו לחביון נפש האדם הקנאי, וחשפו את המניעים האמיתיים המסתתרים, לפעמים, מאחורי מלחמות אכזריות בענייני אמונות ודעות. הם מצאו, שיש אנשים הנגועים מטבעם במידות שליליות של צרות-עין, שנאת-חנם, התכבדות בקלון חברים וקשיחות-הלב, ולשם הצטדקות עצמית ומתן "צורה הוגנת" לפורקן היצרים האלה, הם ניפתים להתלבש בטלית מתחסדת של שומרי חומות הדת. בשם קנאת ה' מדומה, הם משלחים לחופש את נטיותיהם ההרסניות, מאחר שלא עלה בידיהם להתגבר עליהן בכוחם המוסרי. למראית-עין זוהי מלחמת-מצווה, לשם שמים, אך למעשה תבחין בעיני הלוחמים, אותו ברק של יצר הרע, של שמחה-לאיד, של לשון הרע ושל הלבנת פנים, המעיד על תכונות שליליות הנובעות ממקור לא טהור.

18 בספרו "משך חכמה", פרשת משפטים.
19 בצוואתו לבניו, אות י"ח.
20 אבות, פ"א, ו'.

התלכדות לאומית והתברלות רעיונית

אחרי שכתבתי זאת, מצאתי בספר "דרך מצוותיך" (הוצאת וויינרייך, תשי"ז, עמוד 178) לאדמו"ר בעל "צמח צדק" מליובביץ, ממש כדברים שכתבתי. הו' לשונו: "אנו רואים למטה, שיש בני אדם, שעיקר חיותם הוא, כשפועלים דין בבני אדם. כנראה בחוש, כאשר יקרה לבני אדם הללו אנשים עוברי עבירה, תיכף מתחמם לבבם ויתמלאו חימה וכעס להענישם ולהכותם מכות אכזריות... ולא ינוחו ולא ישקטו, עד עשות בהם פעולה הרעה בתכלית. והיינו מצד שטבעם רע בעצם... והנה הגם שילבישו הדבר לשם שמים, על שעבר עבירה, אין זה אמת כלל, כי באמת הרי הוא יתברך מלא רחמים וחסד... אלא שזהו מצד מוג רוע הנפש, מוטבעת מגבורות קשות להריע ולהעניש."

הללו, ברצותם להרגיע את מצפונם על התעלמותם מן המצווה היסודית של "ואהבת לרעך כמוך", ומן החטא של "לא תשנא את אחיך בלבבך", מחפשים להם היתר למעשיהם בהצביעם על המאמר בתלמוד²¹, שהרואה באחד שעבר עבירה — מצוה לשנוא אותו. לכן הוזהירו אבות החסידות, שאין בכונת המאמר הזה לבטל את הכלל הגדול שבתורה בקשר לאהבת הזולת, אלא רק את החטא הורה בעל המאמר לשנוא, ולא את החוטא, כפי שנתבאר למעלה. וכבר העיר בעל ספר היראים²², שכונת המאמר היא להתרחק מחבורת החוטא בלי ללמוד ממעשיו, אך אסור לשנוא אותו בלב. והוא קובע: "הא דמצווה לשנוא את הרשע, אינה שנאת הלב, אלא שנאה הנראית לעין, כדתניא 'כי תראה חמור שונאך'."

בייחוד הירבו להזהיר על שנאת החוטאים בספרות החסידית. רבי שניאור זלמן מלאדי, בעל התניא ומייסד שיטת חב"ד, הורה²³: "אף למי שמצווה לשנוא אותו, למי שאינו מקבל תוכחה, המצווה היא כפולה: מצווה לשנאם ומצווה לאהבם. ושתיהן הן אמת: שנאה מצד הרע שבהם, ואהבה מצד בחינת הטוב הגנוז שבהם, שהוא גיצוץ אלוקי שבתוכם, המחיה נפשם האלוקית. וגם לעורר רחמים בלבו עליה, כי היא בבחינת גלות בתוך הרע הגובר עליה ברשעים... והרחמנות מבטלת את השנאה ומעוררת האהבה". ואמנם, לפי חכמינו, הסימן המובהק להבחין, אם אדם הוא מזרעו של אברהם אבינו, הוא — אם הינו מן הרחמנים בני הרחמים כאברהם, שהתפלל על הצלת אנשי סדום הרעים והחטאים. מקובל, שמידת הרחמים נטועה עמוק,

21 פסחים ק"ג.

22 יראים, עמוד היראה, סימן ל"ט.

23 תניא, חלק א', פל"ב.

שמעון פרבוש

מדוריי-דורות, בליבות בני-ישראל, והיא עשויה למנוע אותם מלהתפתות לשנאת העברייני, כי "הרחמנות מבטלת את השנאה ומעוררת האהבה".

נמצאנו למדים, איפוא, כי כל התפרצות איבה כלפי הציבור החילוני וכלפי אחים נכשלים — צריכה בדיקה, אם אינה באה בעטיים של יצירים רעים. ובעל התניא (שם) תורת-חסד בפיו, לאמור: "הרחוקים מתורת השם ועבודתו, צריך למושכם בחבלי-עבותות-אהבה. וכולי האי, שאולי יוכל לקרבם לתורה ועבודת השם: אם לא, גם כן לא הפסיד, שיש בידו מצוות אהבת רעים".

דרך אהבת-ישראל זו סלל עוד הבעש"ט. מסופר עליו²⁴, שפעם אחת ראה אב שנשק את בנו. התפלא עליו ואמר: "אני אוהב את הפחות שבפחור-תים, מכל מה שתוכל לדמות הפחיתות, הרבה יותר מאשר אתה אוהב את בנה. אף-על-פי-כן איני נושק אותו". ורבי לוי יצחק מברדיטשב היה אומר²⁵: "אין אדם רשאי לומר על ישראל שום דבר רע, רק ללמד עליו זכות".

לגיל היה מרן הרב קוק וצ"ל לומר, כי תורת המוסר דורשת מאתנו תשובת המשקל. כלומר, שכל מידה רעה תתוקן על ידי מידה טובה שהיא היפוכה. ומכיון שבית שני נחרב מפני שנאת-חנם²⁶, עלינו לבנות עתה את בית ישראל בעזרת אהבת-חנם; היינו, לאהוב כל יהודי באשר הוא יהודי, ללא כל נימוק מיוחד.

וכן נמסר בשם האדמו"ר מגור, שפעם פרצה בבית-הכנסת מחלוקת בדבר נוסח התפילה, ושאלו החסידים את רבם מגור מה דינם. והוא ענה להם: "מוטב שלא תתפללו כלל, משתתפללו מתוך מריבה, כי מחלוקת אסורה מן התורה, ותפילה אין חיובה אלא מדרבנן"²⁷.

בעל ה"חזון איש", שהיה נערץ בכל היהדות כצדיק דורנו וגאון התורה, לא נמנע מלהביע דעתו, כי בתקופתנו אנו, בטל הדין המובא להלכה בתלמוד ובקמב"ם, שהמינים מורידים אותם ולא מעלים. הוא כתב²⁸: "נראה דאין דין מורידין אלא בזמן שהשגחתו יתברך גלויה, כמו בזמן שהיו ניסים מצויים ומשתמשים בבת-קול, וצדיקי הדור תחת השגחה פרטית הנראית לעין כל.

²⁴ מובא בספר "דרך-אמונה ומעשה רב", ז'.

²⁵ "קדושת-לוי", פרשת פנחס.

²⁶ יומא ט'.

²⁷ מיבא בספר "קודש-הילולים".

²⁸ "חזון-איש" ליו"ד סימן י"ג, הוצאת ירושלים, תש"ב.

התלכדות לאומית והתברלות רעיונית

ואז היה כיעור רשעים גידרו של עולם. אבל בזמן ההעלם, שנכרתה האמונה מן דלת-העם, אין במעשה הורדה גדר הפרצה, אלא הוספת הפרצה, שיהיה בעיניהם כמעשה השחתה ואלימות, ח"ו. וכיון שעל עצמנו לתקן, אין הדין נוהג בשעה שאין בה תיקון, ועלינו להחזירם בעבותות אהבה, ולהעמידם בקרן אורה במידה שידגו מגעת".

כמה גדולה סמכות חכמי תורת-אמת, שבכוח אהבת-ישראל הרהיבו עוז בנפשם להמתיק, עקב שינוי תנאי הזמן, חומרת הלכה קבועה, שהיחה מקובלת עד ימינו בכל ספרות התלמוד והפוסקים ללא עירעור.

רבי מנחם מגדל מוויטבסק, מתלמידי הבעש"ט שעלו לארץ-ישראל, כותב²⁹ מטבריה לתלמידיו שבתוך לארץ, ומהירם: "ולאפרושי מאיסורא באתי להזהירכם כיהודא ועוד, לקרוא במאמר הכתוב³⁰: 'אל תתלוצצו פן יחזקו מוסרותיכם', חס וחלילה; והוא שלא להתלוצץ מבני אדם עוזבי תורה, ח"ו. ואם אמר הכתוב בסוף פסוק (משלי, כ"ח, ד'): 'ישומרי תורה יתגרו בס', כבר אמרו חז"ל: 'כאן בצדיק גמור' וכו'. . . ומילתא דפשיטא לי, וברור בשכלי כהיגלות ניגלות אחד הדברים הידועים לי, שהיא סיבת הירידה והשפלות. והענין, שבין כך ובין כך קרואים בנים, והוא (המקלל את החוטא-אים) מפריש עצמו מן הכלל להיות הוא פרטי, וכל השפעות כללות ישראל אין לו חלק עמהן; וזהו מאמר 'בתוך עמי אנכי יושבת', כפירוש הזהר הקדוש. ולשומע ינעם, ותבוא עליו ברכה מכנסת ישראל בגשמי וברוחני, ויעלה מעלה מעלה".

עד כאן רסיסים מספרות החסידות. ומן הנכון להביא, לפחות, מובאה אחת מספרות הקבלה, שקדמה לחסידות, כדי להוכיח, שגם בה מצא הרעיון של יחס אהבה וחנינה לחוטאים את ביטויו. וכך כותב המקובל רבי משה קורדובירו³¹: "וכך יהיה האדם, אף אם יפגע ברשעים אל יתאכזר כנגדם או יתרפס וכיוצא. אלא ירחם עליהם ויאמר: 'סוף סוף הם בני אברהם יצחק ויעקב. אם הם אינם כשרים, אבותיהם כשרים והגונים, והמבזה הכנים מבזה האבות; אין רצוני שיתבזו אבותיהם על ידי'. ומכסה עלבונם ומתקנם כפי כוחו". והוא משנן: "ירגיל עצמו להכניס אהבת בני-אדם בליבו, ואפילו הרשעים, כאילו היו אחיו ויותר מזה, עד שיקבע בליבו אהבת בני-אדם כולם, ואפילו הרשעים יאהב אותם בליבו".

29 בספרו "פרי-הארץ", במכתב שבסוף הספר.

30 ישעיהו כ"ח, כ"ב.

31 בספרו "תומר-דבורה", פ"א.

שמעון פרבוס

כך לימדונו מחוקקי היהדות לקיים מצות "ואהבת לרעך כמוך", בין אם זכה הרע להיות משומרי התורה ומצוותיה ובין אם הוא מעוובה. וכל הפורש מדבריהם, כפורש מחיי תורה.
אמור מעתה: כנסת-ישראל, הספוגה ברוח הנכונה של תורת-ישראל, שאיפתה לבנות חיים משותפים במולדת אחת יחד עם הציבור החילוני, בתקוה שהמאור שבתורת חסד ואחוזה זו, יחזיר גם את המרוחקים לחיק היהדות הנאמנה.

"אין בעל הנס מכיר בניסו" — הניסים והנפלאות, התשועות והמלחמות שהתרחשו בארץ הקודש ובעיר הקודש והמקדש, גם אלה שראו זאת בעיניהם, גם אלה שחזו זאת בבשרם ממש, אינם מצליחים להביע את מעמקי רגשותיהם. ומי כמוני, אשר נדד בימים אלו על פני קיבוצי היהודים בגלויות, מסוגל יותר לחוש את תעצומות הניסים, לחשוב יותר על פשר המאורעות המופלאים מאד. הלשון שלנו דלה ומוגבלת מלבטא, ואף כוח הדמיון מצומצם מכדי לתפוס ולהקיף את משמעות הדברים.

דורנו המוכה והמושפל, דור הניסיונות והייסורים, ראה עד כה מצבים של "הסתר פנים" — — — וכעת זכה הדור לשפע כביר של ניסים גלויים ומופלאים כל כך — — —
זוהי איפוא, הכנה גדולה, מעין חזרה כללית לקראת הגאולה השלימה.

חסדי ה' הם שנותנים לנו להדגיש ולטעום מטעמן של הישועות והגדולות הצפויות והמוזמנות לנו — — — מעודדים אותנו לקראת שעת הגאולה.

בה, אחים יקרים, נתכוונן לקראת הגאולה השלמה!

(הגר"י כהנמן ז"ל, ראש ישיבת פוניבז',
קובץ חידושים, ירושלים תשל"ג עמ' כ"ט)